

БІЛЯ МОСТУ

У хуторі міст будували. Так щоб зручніше — з берега на берег... Там тин розвалився колись панського саду. Нині сад ущент спустошений і тільки вічними вартівими німими — тополі, лише із застиглим шепотом на серці, на душі, на вустах. Неначе чотки чорниці ворущать і молитву творять тиху, довгу, настирну...

По цей бік річки — хатки присадкуваті горою пнуться, ніби військо у відступі стомлене. І м'якою, запорошеною гадюкою дорога пронизує...

Мосту в хуторі не було, відколи завалився старий, років із десять тому, й аж тепер спромоглися на новий.

Саме пізня весна. Ніжні пелюстки первоцвіту слали долі килими білої покори — й усе до плоду творилося, стигло й наливалось. І небо сине, надкрай важке, перепоене вщерть густою фарбою, пнуло вітрила.

Моста будувало шестеро робітників. П'ятеро хлопців, а шостий — старий і сивий дід Архип. Пам'ятав дід Архип багато цікавого за свій вік довгий і розповідати любив, та мало хто слухав його. А він не дуже в тім зацікавлений, сяде й цідить слово за словом із

хрипкого горла крізь кошлату сиву бороду: «Так-то й так було... он-що!».

Обідня пора. Хлопці повитягалися на мураві, від вітру та сонця ховаючи у свиті голови. Сплять, чи так...

Архипові немає спокою. І спокій хвилючий. Пахає він зеленим димком із дерев'яної люльки й голосно думає:

— Так, усяке стерво — горобець і те кубельцем турбується...

Уже непрозорі очі свої втопив дід у щитний мур панських тополь. І мутні очі наскрізь бачать непомітне життя, рухливе й завзяте... не то гіллячок, — листочка кожного... «Так-то й так було... он-що!»

Дід Архип міст будував не випадково. Він наче і зроблений був у природі на те, щоб мости будувати. З берега — на берег, з того — на цей, щоб зручніше було з'єднати безпереривну, порохом укриту дорогу.

Не мав дід на світі кубельця, міряв дороги від села до села, заробляючи гроші. Будував, де треба, цідив крізь бороду слова таїни й правди та міряв безпереривні вічні шляхи. І майна дід не мав, і з усього, що міг назвати «своїм», був онук Гаврилко, хлопчик-сиротина, років десяти. А цей мав маленького чорного собаку — Жучку, оце й усе. Ходили утрьох. Дід заробляв, Гаврилко пустував, Жучка вартувала.

І так воно уложилося, що ні одному з трьох і на думку не спадало інше. Так воно є — і добре. Сонце палить, — є тінь, холод проймає, — є ватра... Засмажені сонцем, вітром обвіяні, порохом укриті...

Скрізь повно життєвого, але вколісного гамору. Розмірено хропуть робітники. Гаврилко на річці

Жучку купає, а дід думає. Усе думає дід Архип і ніяк доладу не придумає. Душать простори, що ген, куди річка встромляється, розбіглися ярами та площинами, труять пахощі, спокою не дають пташки, й тягне, аж за серце щемить, небо сине-сине...

По колодах, що на них дід сидить, червоні москальки снують, дивні кузьки довгастими вусами нишпорять, під ногами — мурашки, зворушені необережною людиною, рятують білі ляльки...

— Ну, й стерво... — ласкаво лається дід... — Усяке таке, а кубельце... а діти, а домівка... так-то й так! Ну й ну!

Пахає зелений димок, танучи в зеленій лозі, ластівки пронизують стрілами, а тополі чотки, немов черниці, ворущать.

А там — до роботи! Мітко влучає сокира широким розгоном у соковиту сосну й ахкають груди у ритм сокирі...

Червоне, спітніле обличчя пахтить, піт стікає бородою за розсібнутий комір сірої сорочки... А небо звисає, простори туманіють, думки плутаються...

— Ну й ну! Ще й ще... Коліна дрижать, руки слабнуть, а думка: дорогу з'єднати. Так, щоб зручніше — з того берега на цей, щоб без зупинки, дорога вічна.

Сонце востаннє сковзнуло колодами червоною лапою, неначе раптом сховавшись у густім чагарі...

Дід Архип випростався й звичним рухом уп'яв гостру сокиру в м'яке дерево:

— Хлопці, годі! Спочивай проти святої неділі.

Скінчили... стомлені потягли селом, учувши завзяту гармошку...

Дід довго сидів, заплющивши очі. Тільки аж учувши старий, рівний дзвін сільської церкви, підвівся,

хрест широкий поклав і почимчикував горою, лишивши на варті Гаврилка...

Далека гармошка, вигуки, рівний спів сільського дзвона... Аж ось і отара сільських овечок; попереду — свині тьопаять важкими черевами. Одразу курява вкрила все й очі Гаврилкові запорошила...

— Ме-е... ме-е... — неначе людським голосом, і Жучка втішно ганяє, впиваючись білими зубами в м'яку вовну.

Гаврилкові смішно, й він підбадьорює:

— Ще, ще — візьми, а-тю, куси-куси!

Зникла отара, лишивши, мов згадку, товстий шар куряви... Жучка, переможно висолопивши язика, вимахує хвостиком і лиже Гаврилкові руки...

Ось і чередники — трое хлопчаків босих — ляскають довжезними пугами...

Гаврилко сховався за дерево... Не любив, боявся хлопців. Звик сам — із дідом, Жучкою та просторами.

Підійшли:

— Твій собака?

— Мій.

— Давай дьогтем покрасимо! Ото весело буде...

— Не дам.

— Ну, так заміняємось, — ми тобі ножа, а ти нам собаку!

Гаврилко зиркнув на ножа. Ніж із простою дерев'яною ручкою, а лезо блищить.

— Не хочу!

— Дурний, жалієш собаки? Баба!

Гаврилко одвернувся, неначе й не звертаючи уваги, колупав на дереві кору.

Старший чередник у подертім картузі із засмаженим обличчям підступив ближче.

— Дурню, ножа не хочеш? Собаки жалько?

Гаврилко помовчав... А втім, ледве чутно промовив:

— Давай ножа!

І, не дивлячись на хлопців, узяв ножа, розглядаючи його та на дереві пробуючи, чи гострий...

Раптом увагу відірвав жалібний стогін Жучки. Гаврилко озирнувся... Хлопці зв'язали Жучку і з диким реготом мазали дьогтяним квачем спину, ноги, очі, носа...

— Так, у пельку, щоб не кричала!

Гаврилкові щось у серці здригнулося...

Стискаючи ножа, наблизився й цікаво стежив, що хлопці робили... Старший командував:

— Ну, тепер, Васько, бери он-де заступ — копай яму! Зариємо, бісової віри!

Васько швидким нервовим рухом рив яму, широко розкидаючи грудки запашної землі...

— У могилу! — командував старший...

Тьопнуло легке, кошлате тільце, ще стогін заглушений...

— Землі! Зарити!

Гаврилко зазирнув у ямку: під шаром пухкої землі щось тремтячи рухалося, наче кротовиння здіймається. Раптом сильно рухнулося — й грудка землі ляснула просто в брову Гаврилкові.

Той стрепенувся, немов під ударом бича.

Раптом очі заблищали диким гнівом, звірячою помстою: